

2020

in ba la ns

magazine over
onderwijs

Arbeidsmarkt,
talentontwikkeling
en al doende leren

9 789090 336657

€ 14,95

Het is hoog tijd voor een nieuwe definitie van 'de leraar'

Er is een lerarentekort en dat tekort zal blijven groeien: dat is bekend. En vergrijzing is niet de enige demografische beweging die het onderwijs zal raken. Hoe kunnen we de continuïteit en kwaliteit van ons onderwijs zeker stellen? De beste oplossing is niet voldoende. We hebben een cocktail van oplossingen nodig.

Grote demografische lijnen

Laten we beginnen met het definiëren van relevante demografische bewegingen. De recentste cijfers van het CBS tonen de volgende ontwikkelingen met een belangrijk regionaal verschil.

Vergrijzing

Vergrijzing is de meest opvallende demografische ontwikkeling. In 2019 was meer dan de helft van de volwassenen 50-plus. Dat betekent dat de komende jaren veel leraren met pensioen gaan.

Ontgroening

Als gevolg van vergrijzing neemt het geboortecijfer af en zien we *ontgroening*. Het bevolkingsdeel in de leeftijd tot 20 krimpt. Dat betekent een verschuiving in de bezettingsgraad van klaslokalen.

Krimp en groei

De vergrijzing en ontgroening kent grote regionale verschillen. Jonge mensen trekken naar de stad en beginnen daar een gezin. Grote steden en stedelijke gebieden blijven groeien. De buitengebieden krijgen te maken met krimp.

Gevolgen voor het onderwijs

Na de gegevens; het scenario. In het po valt één op de vijf leraren in de categorie 55-plus. In het vo en mbo wordt gesproken over een tekort van 1100 tot 1400 fte docenten in 2023, oplopend tot 1600 fte in 2029. De komende jaren neemt de instroom van kinderen af, om daarna weer te stijgen. In 2030 komen we terug op het huidige niveau. Eerst zal het aantal leerlingen in het po groeien. Het vo en mbo ziet de groei uiteraard later.

Grote regionale verschillen

In de Randstad en de grote steden is het lerarentekort groot. In de krimpgebieden zullen aanvankelijk voldoende docenten zijn. Met enige jaren vertraging,

zorgt de vergrijzing ook hier voor een tekort. Hoe verdelen we leerkrachten over het land? Hulp bij het vinden van aantrekkelijke woonruimte helpt en verhuisbonussen dragen zeker positief bij. Maar dit is niet genoeg, want deze maatregelen hebben geen invloed op het woningtekort in stedelijke gebieden en compenseren de hogere kosten voor levensonderhoud niet.

Kennistekorten voortgezet onderwijs

Het lerarentekort verdeelt zich in het vo niet evenredig over de vakgebieden. Per vak zien we grote verschillen. Natuurkunde kent het grootste tekort. Dan volgen Grieks, Latijn, Nederlands, Duits en wiskunde.

Ontwikkelingen in educatie

Het onderwijs staat nooit stil. We bewegen mee met de maatschappij, de arbeidsmarkt en technologische innovaties. Dit stelt scholen voor organisatorische vraagstukken die wezenlijk afwijken van hoe het was. En wat te denken van de veranderende rol van de leraar en docent?

Het onderwijs beweegt zich naar meer gepersonaliseerd leren en het vergroten van eigenaarschap bij leerlingen en studenten. De technologische mogelijkheden en de rol van ict groeien door. Het curriculum verandert. In aansluiting op deze ontwikkelingen, ontstaan concepten die aan leerlingen en studenten een grotere keuzevrijheid bieden. Zij voeren meer regie over hun leerdoelen en -processen. Zij doen 21^e - eeuwse vaardigheden op en leren vaker door te doen.

Zoals gezegd, is het **beschermen van de continuïteit en beschikbaarheid van het onderwijs** de belangrijkste maatschappelijke opdracht die voor ons ligt. Het Ministerie van OCW, de po-, vo- en mbo-raad ont-plooien initiatieven om docenten aan te trekken en te behouden. Zo heeft het Ministerie een flinke subsidie beschikbaar gesteld.

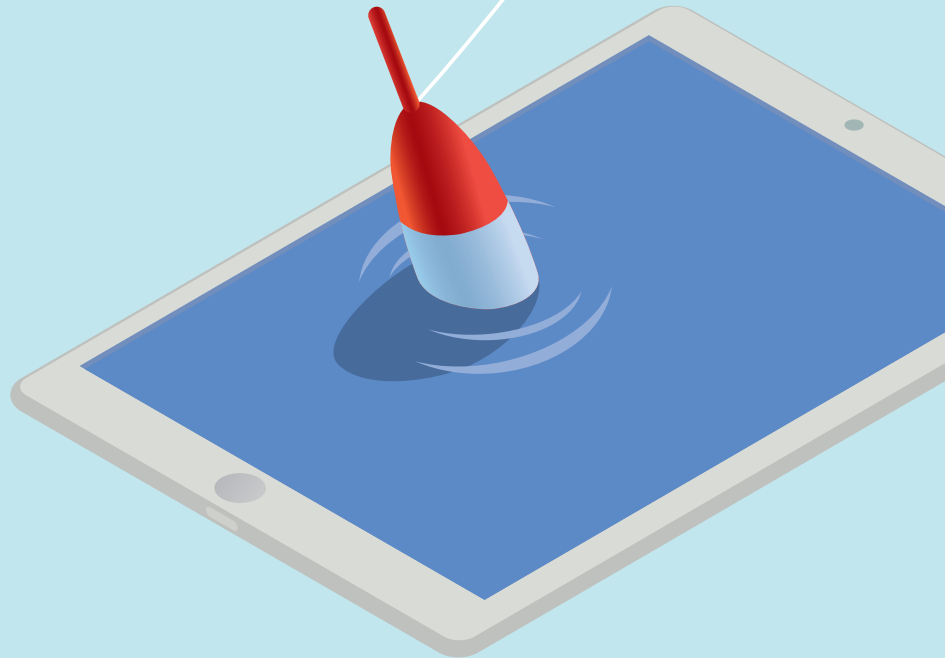
Deze subsidie van 460 miljoen euro voor funderend onderwijs is gericht op de aanpak van het leraren-tekort. Hieruit is geld beschikbaar voor verbetering van de arbeidsvoorwaarden, werkdrukverlaging, extra scholing en zij-instroom. Per regio is een kwart miljoen euro beschikbaar voor diverse initiatieven, waaronder de hybride docent.

Ongetwijfeld komen hier resultaten uit. Durven we er op te gokken dat het voldoende zal zijn? Kunnen we niet nog meer doen?

Docent van de 21e eeuw

De huidige initiatieven richten zich vooral op het aantal docenten. **De meest belangrijke schakel in het onderwijs is en blijft de docent**, dat staat buiten kijf. Maar moeten alle rollen binnen één persoon verenigd zijn? Zou een verandering in het vak van docent kunnen leiden tot het vinden van een nieuwe vijver?

Door het onderwijs anders in te richten, kun je uit een grotere vijver vissen

De rol van de docent kent vele aspecten. Je draagt kennis over, je bent een persoonlijke coach, je begeleidt de groepsdynamiek van een klas. Allemaal rollen die verenigd moeten zijn in één persoon. Maar kunnen we de rollen niet anders verdelen?

Neem bijvoorbeeld een docent natuurkunde die uitblinkt in het geven van een heldere uitleg. Met de technologische mogelijkheden van vandaag, kunnen we zijn instructies beschikbaar maken voor meer klassen dan alleen die waar hij fysiek aanwezig is. Waarom zouden we geen videoserie produceren om digitaal beschikbaar te maken? Binnen de school, in de eerste plaats. En als dat werkt... binnen de koepel, de regio of zelfs landelijk?

De begeleiding in de school kan dan gericht zijn op toepassing van de kennis, met ruim plaats voor 21^e eeuwse vaardigheden. Daar kunnen we mensen uit de praktijk bij inzetten, met realistische opdrachten en vragen. Zo zorg je voor een beter contact met de wereld buiten school. Voor leerlingen levert dit veel op in het kader van loopbaan -en beroepskeuze. Begeleiding van persoonsvorming en groepsdynamiek zou weer ingevuld kunnen worden door docenten die daarin excelleren. Zo vergroot je de vijver van potentiële docenten aanzienlijk.

Met technologische oplossingen kunnen we educatieve rollen onder docenten verdelen

Technologie is een belangrijk middel om processen efficiënter te laten verlopen. Dit kan in tijden van lerarentekorten niet meer worden weggedacht. Ook maken technologische oplossingen het mogelijk om educatieve rollen onder docenten te verdelen – alleen al denkend aan de mogelijkheden om op afstand les te kunnen geven.

Het aanbieden van complete digitale instructies voor alle vakken en leerlijnen, vraagt om een volwaardige technische infrastructuur waar docenten en leerlingen mee uit de voeten kunnen. Daarvoor zijn vaardigheden nodig en daar ligt zeker een opdracht voor het onderwijs. Hoewel technologie niet meer weg te denken is uit de samenleving, ligt er een nog een belangrijke uitdaging: leerlingen en docenten nog meer bekend maken met én enthousiasmeren voor de educatieve mogelijkheden van technologie.

We weten waartoe we in staat zijn!

Ik schrijf dit artikel op het moment dat de schoolgebouwen gesloten zijn door de corona-crisis. Het onderwijs gaat door, veelal op afstand. Als ik zie in welk tempo de digitale vaardigheden van docenten zijn toegenomen en hoe zij in deze snelkookpan hun onderwijs hebben aangepast, kan ik mijn bewondering daarvoor nooit voldoende benadrukken.

Deze crisis zorgt ervoor dat zaken in een ander daglicht komen te staan, denk aan: de CITO eindtoets in groep 8, de schoolexamens in het vo, de praktijkexamens in het mbo en de doorstroom op de universiteiten. **In tijden van crisis gaan we terug naar de kern: het continueren van de ontwikkeling van jonge mensen.**

Regels over onderwijstijd, protocollen over examinering – zulke zaken blijken ineens minder van belang. Deze crisistijd maakt duidelijk dat het écht ook anders kan. Ik zeg niet dat elke verandering een verbetering is. Wel dat sommige belemmeringen, die gebeiteld in steen leken, snel plaats kunnen maken voor nieuwe oplossingen.

Ik ben benieuwd of en hoe de gevonden oplossingen een blijvende plaats zullen vinden binnen het onderwijs van de 21^e eeuw. Bijvoorbeeld als ingrediënt van de cocktail waarmee we het lerarentekort gaan terugdringen.

rjnconsult
onderwijs

